

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ВІСНИК

Дніпропетровського університету

Науковий журнал

2017

№ 3

РЕДАКЦІЙНА РАДА

чл.-кор. НАН України, д-р фіз.-мат. наук, проф. **М. В. Поляков** (*голова редакційної ради*); ст. наук. співроб., проф. В. І. Карплюк (заст. голови); д-р фіз.-мат. наук, проф. О. О. Кочубей; д-р хім. наук, проф. В. Ф. Варгалюк; чл.-кор. НАПН України, д-р фіз.-мат. наук, проф. О. Г. Гоман; д-р філол. наук, проф. В. Д. Демченко; д-р техн. наук, проф. А. П. Дзюба; д-р пед. наук, проф. Л. І. Зеленська; чл.-кор. НАН України, д-р фіз.-мат. наук, проф. В. П. Моторний; чл.-кор. НАПН України, д-р психол. наук, проф. Е. Л. Носенко; д-р біол. наук, проф. О. Є. Пахомов; д-р іст. наук, проф. С. І. Світленко; акад. Академії наук ВО України, д-р іст. наук, проф. С. В. Савчук; акад. Академії наук ВО України, д-р фіз.-мат. наук, проф. В. В. Скалозуб; д-р філол. наук, проф. Т. С. Пристайко; чл.-кор. НАН України, д-р біол. наук, проф. А. П. Травлєєв; д-р техн. наук, проф. Ю. Д. Шептун; д-р філос. наук, проф. О. С. Токовенко; д-р екон. наук, проф. Н. І. Дучинська; д-р філол. наук, проф. І. С. Попова; Вятр Єжи Йозеф ректор Європейської школи та управління, професор (Польща); д-р фіз.-мат. наук, проф. Ю. Мельников (США)

**Серія: ФІЛОСОФІЯ
СОЦІОЛОГІЯ
ПОЛІТОЛОГІЯ**

Дніпропетровський
національний
університет
імені Олесья Гончара

**Вісник Дніпропетровського
університету.**

Серія

Філософія

Соціологія

Політологія

Свідоцтво про державну
реєстрацію (перереєстрацію)
друкованого засобу масової
інформації

Серія КВ № 21265 – 11065Р
від 27 лютого 2015 року

ISSN 2312 2714

Фахове видання з **політичних
наук**, затверджено наказом
МОН України
№ 1604 від 22 грудня 2016 р.

Розглянуто та затвер-
джено рішенням Вченої
ради Дніпропетровського
національного університету
імені Олеся Гончара
(протокол № 08 від 22.12.16)

Періодичність: 6 разів на рік

Редакційна колегія не завжди
поділяє думки авторів і не несе
відповідальність за фактичні по-
милки, яких вони припустилися

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:
Пр. Гагаріна, 72, к. 716
м. Дніпропетровськ
49050
м.т. 066-574-87-17
e-mail: visnukDNU@i.ua

Редактор:

Токовенко О. С. - д-р філос. наук, проф.,
акад. Української академії політичних наук

Відповідальний секретар:

Вершина В. А. - к-т філос. наук., доц.

Редакційна колегія:

Вятр Єжи	д-р хабілітований, проф. (Польща)
Гугнін О. М.	д. філос.н., проф. (Польща)
Рамішвілі В. М.	д.філос.н., проф. (Грузія)
Шин Я.	д-р політології, проф. (США)
Кривошеїн В. В.	д.політ.н., доц.
Третяк О. А.	д.політ.н., доц.
Гнатенко П. І.	д.філос.н., проф.
Городяненко В. Г.	д.і.н., проф.
Іваненко В. В.	д.і.н., проф.
Пронякін В. І.	д.філос.н., проф.
Окороков В. Б.	д.філос.н., проф.
Наумкіна С. П.	д.пол.н., проф. (м. Одеса)
Хижняк Л. М.	д.соціол.н., проф. (м. Харків)
Горбатенко В. П.	д. пол.н., проф. (м. Київ)
Лисиця Н. М.	д.соціол.н., проф. (м. Харків)
Катаєв С. Л.	д.соціол.н., проф. (м. Київ)
Лобанова А. С.	д.соціол.н., проф. (м. Кривий Ріг)
Сергєєв В. С.	д.політ.н., доц.
Шевцов С. В.	д.філос.н., проф.
Осєстрова О. О.	д.філос.н., проф.
Тулиця О. Л.	д.пол.н., проф.
Павлова Т. С.	д.філос.н., проф.
Аляєв Г. Є.	д.філос.н., проф. (м. Полтава)
Кулик О. В.	д.філос.н., доц.

ПОЛІТОЛОГІЯ

Вісник Дніпропетровського університету. Серія Філософія, Соціологія,
Політологія : збірник наукових праць. – 2017. – № 3 (37). – 112 с.

© Дніпропетровський національний
університет імені Олеся Гончара, 2017
© Автори статей

**Visnyk of Dnipropetrovsk
university.**
Series
Philosophy
Sociology
Political sciences

Certificate of state registration
(re-registration) of a print media
Series KV № 21265 - 11065R
dated February 27, 2015.

ISSN 2312 2714

Order № 1604 of 22 December
2016 by the Ministry of Education
and Science of Ukraine was
given the status of specialized
publication on **political sciences**.

Published by the decision of
Academic council of the Oles
Honchar Dnipropetrovsk national
university
(Protocol № 08 dated 22.12.16).

Frequency: 6 times a year

The editorial staff doesn't always
share the opinion of the authors
and is not responsible for the actual
mistakes they make.

EDITORIAL OFFICE
ADDRESS:
Gagarina st., 72, cab. 716
Dnepropetrovsk
49050
m.t. 066-574-87-17
e-mail: visnukDNU@i.ua

Editor:

Tokovenko O. S. - Dr., Full Prof., academician
of Ukrainian Academy of Political Sciences

Secretary:

Vershina V. A. – PhD in philosophical sciences,
Assoc. Prof.

Editorial Board:

Jerzy Wiatr	Full Prof., Dr. hab. (Poland)
Gugin O. M.	Full Prof., Dr. (Poland)
Ramishvili V. M.	Full Prof., Dr. (Georgia)
Youngtae Shin	Full Prof., Dr. (USA)
Kryvoshein V. V.	Full Prof., Dr.
Tretiak O. A.	Assoc. Prof., Dr.
Gnatenko P. I.	Full Prof., Dr.
Gorodianenko V. G.	Full Prof., Dr.
Ivanenko V. V.	Full Prof., Dr.
Proniakin V. I.	Full Prof., Dr.
Okorokov V. B.	Full Prof., Dr.
Naumkina S. P.	Full Prof., Dr. (Odesa)
Hyzhniak L. M.	Full Prof., Dr. (Kharkiv)
Gorbatenko V. P.	Full Prof., Dr. (Kyiv)
Lycytsia N. M.	Full Prof., Dr. (Kharkiv)
Katayev S. L.	Full Prof., Dr. (Kyiv)
Lobanova A. S.	Full Prof., Dr. (Kryvyi Rih)
Sergeyev V. S.	Assoc. Prof., Dr.
Osetrova O. O.	Full Prof., Dr.
Tupitsa O. L.	Full Prof., Dr.
Pavlova T. S.	Full Prof., Dr.
Alyayev H.	Full Prof., Dr. (Poltava)
Kulyk O. V.	Assoc. Prof., Dr.

POLITICAL SCIENCES

Visnyk of Dnipropetrovsk university. Series Philosophy, Sociology, Political
sciences: Collected Works. – 2017. – № 3 (37). – 112 p.

© Oles Honchar Dnipropetrovsk National
University, 2017
© Authors

нологий. Возникновение и приобретения широкой популярности виртуального пространства сформировало новый тип человека, чье мировоззрение составляют те ценностные ориентиры и образы, которые продуцируются неконтролируемым киберпространством и манипулируют человеческим сознанием в целом. Особенно уязвимой социальной группой считается молодежь, которая за довольно длительный процесс становления личности поглощает все, с чем сталкивается без достаточной рефлексии и фильтрации полученной информации. В такой ситуации виртуальную реальность можно считать одним из самых влиятельных механизмов социализации молодого поколения. Если ее использовать с умом и направить на политическое образование граждан - получим развитое общество, сознательную нацию, которая знает свои права и может их отстаивать. Именно в этом заключается актуальность данной темы.

Ключевые слова: социализация, виртуальная реальность, публичные ценности, власть, политическое образование, молодежь, демократизация.

Smokova H., postgraduate student of the Department of Political Science and Public Administration, Vasyl Stus Donetsk National University (Ukraine, Vinnytsia), E-mail: annabella1717@gmail.com

Virtual reality as an alternative mechanism of youth socialization in Ukraine/

Abstract. The article analyzes peculiarities of youth socialization in the context of dissemination and influence of the latest information and communication technologies. The emergence and acquisition of a wide popularity of the virtual space has formed a new type of person, whose worldview is made up of those value orientations and images produced by uncontrolled cyberspace and manipulating human consciousness in general. Particularly vulnerable social group is considered to be young, which, due to a rather long process of personality development, absorbs everything that is encountered without sufficient reflection and filtering the information received. In this situation, virtual reality can be considered as one of the most influential mechanisms of socialization of the younger generation. If we use it wisely and target the political education of citizens - we will have a capable community, a conscious nation that knows its rights and can defend them. Notice, that the 21st century is the era of the information society, pluralism and the transit from material values to self-development and self-realization, then the virtual space is the best contributing factor to this. It should be noted that at the same time, the senseless consumption of any information destroys the personality, his thinking and ability. Getting used to an easy way of life and delegating many functions to modern devices leads to degradation of society and loss of life prospects, culture and spirituality. Instead of the real one there is a virtual one. But does it convey the same meaning as the real one? This is the relevance of this topic.

Keywords: socialization, virtual reality, public values, power, political education, youth, democratization.

УДК 321.015 + 342.33 + 342.37 + 342.38 + 342.5 + 342.8

Литвин В. С.,

кандидат політичних наук, доцент,

докторант кафедри політології

Львівського національного університету

імені Івана Франка (Львів, Україна)

E-mail: lytvyn.vitaliy@gmail.com

НАПІВПРЕЗИДЕНТАЛІЗМ У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ: РЕГІОНАЛЬНО ДЕТЕРМІНОВАНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕОРЕТИЗАЦІЇ ТА ВИБОРУ¹

Анотація. Проаналізовано варіативні регіонально детерміновані особливості теоретизації, концептуалізації та вибору напівпрезидентської системи державного правління в країнах Центрально-Східної Європи. З'ясовано, що різні дослідники застосовують максималістські (класичні, «дювержівські», реляційні) та мінімалістські

¹ Рання версія дослідження представлена на Міжнародній науково-практичній конференції «Регіональна політика та адміністративна реформа в Україні: уроки європейського досвіду впровадження і реалізації», яка відбулась 14–15 грудня 2016 р. у м. Ужгород.

(сучасні, «постдювержівські», диспозиційні) дефініювання напівпрезиденталізму в окресленні тих чи інших країн Центрально-Східної Європи. Причому така логіка значною мірою детермінована регіонально і призводить до теоретико-методологічних непорозумінь. На противагу, запропоновано оновлене/синтетичне визначення напівпрезидентської системи правління, яке апробовано і верифіковано на прикладі країн Центрально-Східної Європи. Відтак встановлено, що напівпрезиденталізм виявився конкретно-регіональним і культурно-політичним варіантом компромісу між президенталізмом і парламентаризмом у країнах Центрально-Східної Європи.

Ключові слова: напівпрезиденталізм, мінімалістське, максималістське і синтетичне визначення напівпрезиденталізму, країни Центрально-Східної Європи.

Політична теорія та практика свідчать, що проблематика вибору форми та системи державного правління, зокрема в різних регіонах світу, у тім числі і в країнах Центрально-Східної Європи, є однією із засадничих та визначальних у поступі й розвитку національних держав. Але не менш актуальною виявляється й проблематика регіонального розуміння та верифікації різних форм і систем державного правління на прикладі певного інституційного середовища. Річ у тім, що різні підходи до дистинкції систем державного правління можуть генерувати некогерентні висновки, які не завжди співпадають і не дозволяють теоретично уніфікувати знання про міжінституційні відносини, до прикладу, в трикутнику «президент – уряд – парламент».

Це чи не найбільшою мірою властиво в контексті теоретизації, операціоналізації, вибору та верифікації напівпрезидентської системи державного правління, зокрема в країнах Центрально-Східної Європи. Річ у тому, що за період від 1970 р. і до сьогодні в політичній науці вироблено два самостійні та комплексні підходи до теоретизації напівпрезиденталізму – максималістський (класичний, «дювержівський», реляційний) і мінімалістський (сучасний/посткласичний, «постдювержівський», диспозиційний) [11; 13; 30; 47]. Перший, особливо завдячуючи ідеям М. Дюверже [25, с. 166–167; 26, с. 17, 28; 27], а також таких його послідовників і критиків, як Х. Бахро, Б. Байерлейн і Е. Везер [5; 6; 86], Ж. Блондель [10], Д. Бобан [12, с. 31–33], Г. Бруннер [14, с. 82], Т. Донахью [23], О. Дюамель [24], В. Канас [16], Дж. Кері і М. Шугарт [79, с. 23], А. Лейпхарт [57, с. 126], Х. Лінц [58; 59, с. 48], Р. Мартінез [61], А. Медушевський [1], С. Мюллер [65], С. Ніно [66, с. 170], П. О'Нейл [67, с. 179, 197], П. Пактет [68, с. 153], Дж. Паскуїно [69], Дж. Сарторі [73–75], А. Сіарофф [81, с. 291], Д. Сімовіч [82], В. Стеффані [85], усереднено зводиться до дефініювання напівпрезиденталізму як системи правління, у якій: президента обирають на основі загального виборчого права; президент має досить значні повноваження; президенту протистоять прем'єр-міністр і міністри, які наділені виконавчою й державною/урядовою владою і можуть лишатись на посадах тільки за умови, що парламент не виражає їм свою незгоду чи опозицію. Натомість, другий підхід (на підставі суттєвої та різносторонньої – термінологічної, дефінітивної і сутнісної/системної – теоретико-методологічної критики першого підходу [35]), передусім зважаючи на доробки Р. Елгі [29; 34, с. 224; 35, с. 9, 13; 36, с. 13] й таких його послідовників та колег, як О. Аморім Нето і К. Стром [2], С. Мюллер [65], Д. Самюельс і М. Шугарт [72; 80], С. Скач [83, с. 6, 7], Р. Хейг і М. Харроп [42], Х. А. Чейбуб, З. Елкінс, Т. Гінсбург, Дж. Ганді та Дж. Вріланд [17–19], П. Шлейтер та Е. Морган–Джонс [76, с. 875; 77], апелює до напівпрезиденталізму як до: а) структури міжінституційних відносин, за якої поряд і одночасно передбачено посади обраного всенародним голосуванням на фіксований термін президента і колективно відповідальних перед парламентом прем'єр-міністра й урядового кабінету; б) системи державного правління, за котрої прем'єр-міністр та урядовий кабінет можуть бути подвійно відповідальними перед всенародно виборним президентом і більшістю в легіслатурі чи, натомість, моністично відповідальними лише перед більшістю в легіслатурі, однак за вимоги

обов'язкової наявності інституту всенародно виборного президента.

Критично-дистинктивним у цьому зрізі є те, як вчені підходять до визначення напівпрезиденталізму в конкретних країнах та регіонах, а також те, якою теоретико-методологічною базою вони послуговуються та які це має сутнісні й порівняльно-політологічні наслідки. Так, у мінімалістському підході дослідники звикло апелюють до інституційно-процесуальних положень, які закладено в основні закони стосовно облаштування структур влади, а в максималістському підході – і до них, і до реальних (політично-поведінкових) механізмів і повноважень ключових інститутів державної влади в трикутнику «президент – уряд – парламент». Це означає, що максималістські дефініції/теоретизації напівпрезиденталізму можуть бути лише політико (поведінково) орієнтованими, тобто можуть ґрунтуватись тільки на фактичних повноваженнях політичних акторів, а можуть бути і конституційно (чи інституційно), і політико (чи поведінково) орієнтованими або базуватись на формальній (конституційній) і фактичній (політичній) природі повноважень політичних акторів та самої системи державного правління. Натомість, мінімалістські дефініції/теоретизації напівпрезиденталізму можуть бути винятково формально (інституційно) орієнтованими, адже найперше ґрунтуються на формальній (конституційній) природі повноважень політичних акторів, а їх фактичне або політичне/поведінкове позиціонування оцінюють як допоміжне чи уточнювальне, а не дефінітивне.

Яскраво про заявлену проблематику свідчить ситуація довкола дефініювання та теоретизації, вибору та виділення регіональних кейсів напівпрезиденталізму в країнах Центрально-Східної Європи, зокрема в Болгарії, Литві, Польщі, Румунії, Словаччині, Словенії, Хорватії та Чехії. Ці кейси доволі часто дихотомують і протиставляють або суміщають мінімалістські та максималістські дефініції напівпрезиденталізму, що значною мірою зумовлено особливостями теоретико-методологічного поля нових політологічних шкіл, які в аналізованому регіоні лише недавно почали досліджувати й операціоналізувати концепт напівпрезиденталізму. Як внаслідок цього, вони сьогодні характеризуються суттєвими регіональними (особливо регіонально-лінгвістичними) особливостями верифікації і вибору теоретико-методологічних підходів до визначення напівпрезиденталізму. Приміром, як вказують М. Брунцлік і М. Кубат (які аналізують заявлену проблематику на прикладі країн Вишеградської групи, зокрема Польщі, Словаччини і Чехії [13]), деякі країни Центрально-Східної Європи верифікуються (на підставі мінімалістського підходу) в англійській політичній науці як напівпрезидентські системи (це стосується Болгарії, Литви, Польщі, Румунії, Словаччини, Словенії, Хорватії та Чехії) – йдеться про наукові доробки К. Гоеца та Г. Воллманна [40], Р. Елгі [33], Я. МакМенаміна [62, с. 122], Л. Меткалфа [63], Ф. Мілларда [64], О. Процика [70, с. 101], А. Сіароффа [81], П. Шлейтер і Е. Моргана–Джонса [77], а в неанглійській політичній науці (на підставі максималістського підходу) – звикло контраверсійно як парламентські системи (стосується передусім Болгарії, Польщі, Словаччини, Словенії, Хорватії та Чехії) – йдеться про наукові доробки Я. Буреша, Я. Хорвата, П. Джаста та М. Стефека [15, с. 66], Я. Вінтра [89; 90, с. 51–52], К. Водічки й Л. Цабади [87, с. 154], А. Герлоха, Я. Хребейка і В. Зоубека [39, с. 168], Я. Кисели й З. Куна [55; 56, с. 235], К. Клімі [48, с. 44], Л. Копечка [51], П. Спаца [84, с. 126], Я. Філіпа [38], В. Хлоушека [43], П. Хорвата [44]. Крім того, неанглійська політологічна література доволі часто позиціонує англійські кейси напівпрезиденталізму в Центрально-Східній Європі як відмінні варіації або «прикметники» парламентаризму, до прикладу, «парламентсько-урядова» система (А. Антошевський та Р. Хербут [3, с. 55; 4, с. 173], М. Банковіч [8, с. 176], Є. Вятр [88, с. 154], Я. Раціборські [71, с. 89–97]), «деформована і дисфункціональна парламентська система» (М. Кубат [52, с. 55]), парламентська система «з посиленням президентом» (Х. Лісічка [60, с. 48]) тощо.

З іншої сторони, буває і так, що неангломовна політологічна література апелює до позначення цих кейсів не як парламентських, а, наприклад, «змішаних» і «схильних до французької моделі» (М. Каллас [46, с. 531]), «усереднених між моделлю П'ятої республіки та парламентсько-урядовою моделлю» (Р. Грачик [41, с. 90]), «гібридів раціоналізованого парламентаризму й напівпрезиденталізму» (А. Антошевський [3, с. 50], Я. Кисела [54, с. 32, 36], М. Кубат [53, с. 34–54] тощо), «частково парламентських, але частково непарламентських» (Я. Чайовські [21, с. 12–13]), «перехідних від парламентаризму до напівпрезиденталізму» (Л. Копечек і Й. Млечек [50, с. 75]), «тяжючих до парламентсько-президентської системи» (Є. Ціапала [20, с. 39]) тощо. Значно рідше англомовні вчені, зокрема Т. Бейліс [9], Д. Дербішер та Я. Дербішер [22], Ф. Кокер [49], Т. Седеліус та Й. Екман [78], П. Шлейтер та Е. Морган-Джонс [77, с. 673] тощо, іменують такі системи країн Центрально-Східної Європи ненапівпрезидентськими та, відповідно, неангломовні вчені, зокрема М. Банковіч [7, с. 174] та К. Ясієвич [45, с. 147], – напівпрезидентськими. Загалом, така етимологічна диверсифікація у контексті систем державного правління деяких країн Центрально-Східної Європи зумовлена тим, що перераховані системи міжінституційних відносин у трикутнику «президент – уряд – парламент» зазвичай характеризуються значно слабшими інститутами президентів (а сила повноважень президента є ключовою індикативною різницею мінімалістського і максималістського означень напівпрезиденталізму), ніж класичні кейси цієї системи правління в інших регіонах світу.

Окрім того, такий стан речей відповідає усередненим результатам поступу політичної науки, який так і не зумів подолати значного розмежування в розумінні напівпрезидентської систем державного правління. У країнах, де політична наука давно інституціоналізована (за винятком Франції [28]) превалює мінімалістський підхід до дефініювання напівпрезиденталізму, який найчастіше асоціюється з англомовними дослідженнями. Натомість, у країнах, де політична наука лише нещодавно зародилась та перебуває на шляху свого становлення, традиційно простежується превалювання максималістського підходу до дефініювання напівпрезиденталізму чи його суміщення з мінімалістським підходом, які сумарно частіше асоціюються із неангломовними дослідженнями. Відповідно, у першому випадку система державного правління звикло визначається як комбінація конституційних і/чи політичних факторів у системі міжінституційних відносин в трикутнику «глава держави – уряд – парламент», а в другому випадку – звикло як комбінація переважно політичних та поведінкових факторів, які передусім визначають силу повноважень президентів [69, с. 129; 74, с. 131–135; 80]. Це відповідає теоретико-методологічному висновку Р. Еллі [30; 34, с. 224–225], згідно якого напівпрезиденталізм за своєю дефінітивною природою може: а) визначатись тільки на підставі фактичних повноважень політичних акторів або реляційних властивостей типів систем правління; б) визначатись винятково на підставі формальних конституційних механізмів систем правління із реальними повноваженнями політичних акторів або диспозиційних та реляційних властивостей міжінституційних відносин; в) визначатись лише на основі диспозиційних властивостей систем правління. Тим не менш, узагальнено теоретико-методологічний і емпіричний аналіз дає змогу зрозуміти, що попри існування значного масиву англомовної та неангломовної наукової літератури, присвяченої вивченню напівпрезиденталізму в країнах Центрально-Східної Європи, у середовищі вчених й до сьогодні немає уніфікованого погляду на сутність цієї системи державного правління й, відповідно, немає чіткого та системного розмежування різних держав з напівпрезидентською, президентською і парламентською системами державного правління, який був би надійним у формальному конституційно-інституційному та фактичному політико-поведінковому зрізі.

Таблиця 1
Кейси напівпрезиденталізму та їхні дефінітивні атрибути і дескриптори на прикладі країн Центрально-Східної Європи у 1990–2017 рр. (для чинних/неперервних прикладів напівпрезиденталізму – станом на грудень 2017 р., для історичних/перерваних прикладів напівпрезиденталізму – станом на вказаний у дужках рік)¹ [37]

Країна (рік оформлення напівпрезиденталізму: істор./чинн. пр-д)	Всенародне обрання президента на фіксований термін	Фіксований термін президентських повноважень, р.	Максимальна кількість термінів президентських повноважень	Колективна відповідальність прем'єр-міністра / уряду перед легіслатурою	Регламентация парламентського волюму недовіри прем'єр-міністра / уряду	Суб'єкти обрання прем'єр-міністра уряду	Суміщення / дуалізація виконавчої влади президентом та прем'єр-міністром і урядом	Статус президента як глави держави	Статус прем'єр-міністра як глави уряду
Болгарія (1991 р.: чинн. пр-д)	Так (93.1)	5 (93.1)	Не > 2 загалом (95.1)	Так (84, 108, 111, 112)	Так (84, 89, 111, 112)	Президент (і парламент) (84.6, 99.1)	Так (92, 108)	Так	Так
Литва (1992 р.: чинн. пр-д)	Так (78)	5 (78)	Не > 2 підряд + ∞ циклів (з паузами) (78)	Так + індивідуальна (84.9, 96, 101)	Так (67.9, 84.5, 101)	Президент (і парламент) (92, 84.4)	Так (77, 91)	Так	Так
Польща (1990/1992 рр.: чинн. пр-д)	Так (29)	5 (29.4)	Не > 2 загалом (29.4)	Так + індивідуальна (66, 67.1)	Так (64)	Президент (і парламент) (57)	Так (28, 53)	Так	Так
Польща (1997 р.: чинн. пр-д)	Так (127.1)	5 (127.2)	Не > 2 загалом (127.2)	Так + індивідуальна (157)	Так (158)	Президент (і парламент) (154)	Так (126.1, 148.1)	Так	Так

¹ Цифри в дужках вказують на статтю національної конституції, яка підтверджує виокремлений атрибут і дескриптор напівпрезиденталізму.

(1991 р.: чинн. пр-д) Румунія	Так (81.1)	5 (83.1)	Не > 2 загалом (81.4)	Так + індивідуальна (109)	Так (113, 114)	Президент (і парламент) (103)	Так (80, 107)	Так	Так
Словаччина (1999 р.: чинн. пр-д)	Так (101.2)	5 (101.2)	Не > 2 підряд + ∞ циклів (з паузами) (103.2)	Так + індивідуальна (114.1, 116.1)	Так (88, 114.1, 115, 116)	Президент (і парламент) (102.1.G, 110.1)	Так (101, 109)	Так	Так
Словенія (1991 р.: чинн. пр-д)	Так (103)	5 (103)	Не > 2 підряд + ∞ циклів (з паузами) (103)	Так + індивідуальна (114)	Так (116, 119)	Президент (і парламент) (111)	Так (102, 110)	Так	Так
Хорватія (1991/2000 рр.: чинн. пр-д)	Так (94)	5 (94)	Не > 2 загалом (94)	Так + індивідуальна (115)	Так (115)	Президент (і парламент) (98/109)	Так (93, 108)	Так	Так
Чехія (2012 р.: чинн. пр-д)	Так (54.2, 58)	5 (55)	Не > 2 підряд + ∞ циклів (з паузами) (57.2)	Так + індивідуальна (62.A, 68, 74)	Так (62.A, 72)	Президент (і парламент) (68.2)	Так (54, 67.2, 68.2)	Так	Так

Враховання цього, а також намагання відстежити особливості і причини вибору систем державного правління в країнах Центрально-Східної Європи, підштовхує нас до здійснення спроби синтезування мінімалістського і максималістського підходів до дефініювання напівпрезиденталізму. Це важливо в силу того, що цій підставі можна об'єднати теоретико-методологічні вектори кожного з підходів: тяжіння до норм права – у мінімалістському трактуванні напівпрезиденталізму і тяжіння до політичної практики – у максималістському трактуванні напівпрезиденталізму. Більше того, це дозволяє запропонувати оновлене/синтетичне дефініювання напівпрезиденталізму, помістити його в подвійну структуру феномену системи державного правління – конституційно-правову (чи формальну) та політично-поведінкову (чи фактичну) – та якомога цілініше об'єктивувати цей концепт і надати його диспозиційними (а не реляційними) атрибутами. Відповідно, вирішено трактувати напівпрезиденталізм як систему державного правління, у якій обов'язково повинні виконуватись три відокремлені атрибути/ознаки: 1) наявність інституту/посади президента (не важливо, чи одноособового або колективного, але обов'язково як глави держави, хоч можливо як глави держави, так і як глави виконавчої влади), який отримує владу на

фіксований термін на підставі прямих чи непрямих всенародних (не в легіслатурі) виборів і не є відповідальним перед легіслатурою; 2) наявність інститутів/посад прем'єр-міністра (не обов'язково як глави виконавчої влади, але обов'язково як глави уряду) та урядового кабінету, які не отримують владу на фіксований термін на підставі прямих чи непрямих всенародних (не в легіслатурі) виборів, однак є обов'язково колективно відповідальними (на підставі вотумів довіри і/чи недовіри) хоча б перед легіслатурою (але можуть бути колективно відповідальними і перед легіслатурою, і перед президентом); 3) суміщення/дуалізація виконавчої влади, з однієї сторони, президентом (обов'язково як главою держави), а з іншої сторони, прем'єр-міністром (обов'язково як главою уряду) та урядовим кабінетом.

Всі дефінітивні атрибути напівпрезиденталізму у такому зрізі є диспозиційними й об'єктивованими, а визначення в цілому – більш мінімалістським, ніж максималістським. Тому його накладання на країни Центрально-Східної Європи генерує виокремлення таких кейсів напівпрезиденталізму, як Болгарія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Хорватія і Чехія (станом на грудень 2017 р. – див. табл. 1), що здебільшого відповідає виявленню прикладів напівпрезиденталізму в регіоні англійськими дослідниками. Хоч це зовсім не означає, що всі виявлені приклади напівпрезиденталізму в регіоні є аналогічними, адже вони можуть бути дистинктивними на підставі своїх додаткових (або недефінітивних) – виконавчих, законодавчих, функціональних, призначальних тощо – атрибутів.

Дистинктивними також виявляються і причини вибору напівпрезидентської системи державного правління в ті чи інші історичні періоди розвитку країн регіону. Загалом, як зауважують Х. Лінц [59] і М. Шугарт [80, с. 344], Центрально-Східна Європа не стала «варіатором» розвитку політичного/інституційного процесу впродовж «третьої» (навіть «четвертої») хвилі демократизації, коли інтерес до напівпрезиденталізму виявився максимальним. Однак, як свідчить політична практика, більшість країн Центрально-Східної Європи, зокрема Болгарія, Литва, Польща, Румунія, Словенія і Хорватія, стали напівпрезидентськими/прийняли напівпрезидентські конституції відразу після колапсу Радянського Союзу і системи Варшавського договору (тобто в 1990–1992 рр.). І лише в Словаччині й Чехії напівпрезиденталізм у конституційно-політичне життя було інкорпоровано відповідно у 1999 та 2012 рр. Поряд із цим, можна виокремити кілька предикторів вибору й імплементації напівпрезиденталізму в країнах регіону, які інкорпорують ті або інші дефінітивні атрибути цієї системи державного правління: а) запровадження інституту всенародних виборів глави держави як акту політичного компромісу політичних еліт перехідного/транзитного періоду (Болгарія, Литва, Польща і Словенія); б) запровадження інституту слабого (номінального) або сильного всенародно виборного глави держави як результату розуміння політичною елітою (колишньою комуністичною більшістю) відповідно своєї неспроможності (Болгарія і Словенія) або спроможності (Румунія і Хорватія) перемогти на демократичних виборах; в) запровадження інституту слабого, однак всенародно виборного глави держави як унаслідування модифікованої історичної традиції (Словаччина та Чехія); г) запровадження інституту всенародно обраного глави держави для спрощення його обрання та/чи посилення повноважень (Словаччина) [31; 32].

Всі перераховані предиктори традиційно відповідали завданням прийняття нових або оновлення чинних конституцій країн Центрально-Східної Європи на шляху і відповідно до вимог їхньої демократизації. Відповідно, той факт, що в умовах такої системи державного правління президента обирають всенародно, а урядовий кабінет обов'язково колективно відповідальний перед всенародно обраною легіслатурою, за визначенням генерує сприйняття політичного режиму в умовах напівпрезиденталізму як максимально демократичного і легітимного. Але

це водночас означає, що вибір на користь напівпрезидентської системи державного правління є більше, аніж просто результатом тиску з боку громадськості, а й наслідком врахування політичною елітою внутрішніх міжінституційних ризиків і переваг. Саме тому вибір напівпрезиденталізму може узгоджуватися з нестабільним бажанням політичної еліти посилювати мандат одноособової виконавчої влади та створювати умови для сильного одноособового лідерства (як у Польщі і Хорватії) або ж посилювати мандат колективної виконавчої влади та створювати умови для послаблення одноособового лідерства (як у Болгарії і Словенії) [28].

Важливо і те, що вибір напівпрезиденталізму в конституційній площині країн Центрально-Східної Європи виявився максимально зручним, адже його накладання на «конституційний хаос» за результатами несподіваного колапсу Радянського Союзу й отримання/відновлення повноцінної незалежності країнами регіону максимально швидко та лояльно відповідало викликам демократизації. Іншими словами, вибір саме напівпрезиденталізму значною мірою виявився наслідком типового для регіону конституційного ефекту «ланцюгової реакції» на події початку 90-х років ХХ ст. Але й цього було би недостатньо, якби не конкретні умови політичного/інституційного розвитку в країнах регіону. Зокрема, врахування того факту, що в частині кейсів напівпрезиденталізм був водночас і інституційним вибором нових держав, і способом обслуговування цілей політичної еліти. А річ у тому, що після колапсу системи Варшавського договору впливовими/визначальними й надалі залишились атрибути парламентської/квазіпарламентської системи державного правління. Як наслідок цього, напівпрезиденталізм виявився зручним варіантом компромісу між ідеями та прихильниками президенталізму і парламентаризму. Окрім того, очевидно, що поширення напівпрезиденталізму в країнах Центрально-Східної Європи стало саме конкретно-регіональним і/чи культурно-політичним феноменом.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Медушевский А. Президент и правительство : как стабилизировать дуалистическую систему // Русский журнал, 2008, № 2, С. 70–77.
2. Amorim Neto O., Strøm K. Breaking the parliamentary chain of delegation : Presidents and non-partisan cabinet members in European democracies // British Journal of Political Science, 2006, Vol. 36, No. 4, P. 619–643.
3. Antoszewski A. System polityczny RP. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2012. – 320 s.
4. Antoszewski A., Herbut R. Systemy polityczne współczesnej Europy. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2012. – 358 s.
5. Bahro H., Vesper E. Das semipräsidentielle System – «Bastard» oder Regierungsform sui generis? // Zeitschrift für Parlamentsfragen, 1995, Nr. 26, S. 471–485.
6. Bahro H., Bayerlein B., Vesper E. Duverger's Concept : Semi-Presidential Government Revisited // European Journal of Political Research, 1998, Vol. 34, P. 201–224.
7. Bankowicz M. Prezydentury. – Krakow : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2013. – 169 s.
8. Bankowicz M. Transformacje konstytucyjnych systemów władzy państwowej w Europie Środkowej. – Krakow : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2010. – 236 s.
9. Baylis T. Presidents versus Prime Ministers : Shaping Executive Authority in Eastern Europe // World Politics, 1996, Vol. 48, No. 3, P. 297–323.
10. Blondel J. Dual Leadership in the Contemporary World : A Step towards Executive and Regime Stability // Comparative Government and Politics : [Essays in Honour of S. E. Finer] / Dennis Kavanagh, Samuel Edward Finer, Gillian Peele. – Boulder : Westview Press, 1984. – 247 p.
11. Boban D. «Minimalist» concepts of semi-presidentialism : are Ukraine and Slovenia semi-presidential states? // Politicka misao, 2007, Vol. 44, No. 5, P. 155–177.
12. Boban D. Polupredsjednicki sustavi Rusije i Poljske. – Zagreb : Fakultet politickih znanosti, 2011. – 296 s.
13. Brunclik M., Kubat M. Contradictory Approaches : Discussing Semi-Presidentialism in Central Europe // Analele Universității din București. Seria Științe Politice, 2016, Vol. 18, No. 1,

P. 67–79.

14. Brunner G. *Präsident, Regierung und Parlament : Machtverteilung zwischen Executive und Legislative* // Luchterhandt O. *Neue Regierungssysteme in Osteuropa und der GUS : Probleme der Ausbildung stabiler Machtinstitutionen.* – Berlin : Berlin Verlag Arno Spitz, 1996. – S. 63–114.

15. Bures J., Charvat J., Just P., Stefek M. *Ceská demokracie po roce 1989. Institucionální základy českého politického systému.* – Praha : Grada, 2012. – 528 s.

16. Canas V. *The Semi-Presidential System* // *ZaöRV*, 2004, Vol. 64, P. 95–124.

17. Cheibub J. A., Elkins Z., Ginsburg T. *Beyond Presidentialism and Parliamentarism* // *British Journal of Political Science*, 2014, Vol. 44, No. 3, P. 515–544.

18. Cheibub J. A., Gandhi J., Vreeland J. R. *Democracy and Dictatorship Revisited* // *Public Choice*, 2010, Vol. 143, No. 1, P. 67–101.

19. Cheibub J. A. *Presidentialism, Parliamentarism, and Democracy.* – New York : Cambridge University Press, 2006. – 224 p.

20. Ciapala J. *Prezydent w systemie ustrojowym Polski (1989–1997).* – Warszawa : Wydawnictwo Sejmowe, 1999. – 423 s.

21. Czajowski J. *Organy naczelne Rzeczypospolitej w swietle Ustawy Konstytucyjnej z 17 pazdziernika 1992.* – Krakow : Księgarnia Akademicka, 1993. – 85 s.

22. Derbyshire D., Derbyshire I. *Political Systems of the World.* – New York : St. Martin's Press, 1996. – 698 p.

23. Donahue T. *Can presidential systems be just?* // *UNAM : Institute for Philosophical Research.* – Working Paper. – September 18, 2007. – 31 p.

24. Duhamel O. *Remarques sur la notion du régime semi-présidentiel* // Colas D. *Droit, Institutions et Systèmes Politiques – Mélanges en Hommage à Maurice Duverger.* – Paris : Presses Universitaire de France, 1988. – S. 581–590.

25. Duverger M. *A New Political System Model : Semi-Presidential Government* // *European Journal of Political Research*, 1980, Vol. 8, No. 2, P. 165–187.

26. Duverger M. *Échec au roi.* – Paris : Albin Michel, 1978. – 249 s.

27. Duverger M. *Institutions politiques et droit constitutionnel.* – Presses universitaires de France, 1970. – 872 s.

28. Elgie R. *Duverger, Semi-presidentialism and the Supposed French Archetype* // *West European Politics*, 2009, Vol. 32, No. 2, P. 248–267.

29. Elgie R. *Semi-Presidentialism : An Increasingly Common Constitutional Choice* // Elgie R., Moestrup S., Wu Y.-S. *Semi-Presidentialism and.* – Springer, 2011. – P. 1–20.

30. Elgie R. *Semi-Presidentialism : Concepts, Consequences and Contesting Explanations* // *Political Studies Review*, 2004, Vol. 2, No. 3, P. 314–330.

31. Elgie R., Moestrup S. *Semi-presidentialism in Central and Eastern Europe.* – Manchester : Manchester University Press, 2008. – 296 p.

32. Elgie R. *Semi-presidentialism in Europe.* – Oxford : Oxford University Press, 1999. – 336 p.

33. Elgie R. *Semi-Presidentialism : Sub-Types and Democratic Performance.* – Oxford : Oxford, 2011. – 296 p.

34. Elgie R. *The classification of democratic regime types : conceptual ambiguity and contestable assumptions* // *European Journal of Political Research*, 1998, Vol. 33, No. 2, P. 219–238.

35. Elgie R. *The Politics of Semi-Presidentialism* // Elgie R. *Semi-Presidentialism in Europe.* – Oxford : Oxford University Press, 1999. – P. 1–21.

36. Elgie R. *Variations on a theme : a fresh look at semi-presidentialism* // *Journal of Democracy*, 2005, Vol. 16, No. 3, P. 1–21.

37. Elkins Z., Ginsburg T., Melton J. *The Endurance of National Constitutions.* – New York : Cambridge University Press, 2009. – 272 p.

38. Filip J. *Ústavní právo České republiky : 1. Základní pojmy a instituty. Ústavní základy CR.* – Brno : Masarykova univerzita, 2013. – 372 s.

39. Gerloch A., Hřebek J., Zoubek V. *Ústavní systém České republiky.* – Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. – 516 s.

40. Goetz K., Wollmann H. *Governmentalizing Central Executives in Post-Communist Europe: a Four-Country Comparison* // *Journal of European Public Policy*, 2001, Vol. 8, No. 6, S. 864–887.

41. Graczyk R. *Konstytucja dla Polski. Tradycje, doswiadczenia, spory.* – Krakow, Warszawa : Znak, 1997. – 268 s.
42. Hague R., Harrop M. *Comparative Government and Politics.* – Palgrave Macmillan, 2010. – 464 p.
43. Hlousek V. *Heads of State in Parliamentary Democracies : The Temptation to Accrue Personal Power // Hlousek V. Presidents above Parties? Presidents in Central and Eastern Europe. Their Formal Competencies and Informal Power.* – Brno : Masarykova univerzita, 2013. – P. 19–30.
44. Horvath P. *Prezident v politickom systéme Slovenskej // Slovenská politologická revue, 2005, Vol. 5, No. 3, S. 1–31.*
45. Jasiewicz K. *Poland : Walesa's Legacy to the Presidency // Taras R. Postcommunist Presidents.* – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – P. 130–167.
46. Kallas M. *Historia ustroju Polski X–XX w.* – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003. – 492 s.
47. Kasapovic M. *Komparativna istrazivanja semi-predsjednickih sustava u Srednjoj i Istocnoj Europi : problemi koncepcijske rastezljivosti, selekcijske pristranosti, tipologiziranja i denominiranja // Anali Hrvatskog politoloskog drustva 2006, 2007, № 3, S. 27–54.*
48. Klima K. *Vykonná moc v parlamentním systéme CR (aneb nakolik je forma vlády v CR jeste parlamentní?) // Hlousek V., Simicek V. Vykonná moc v ústavním systéme České republiky.* – Brno : Mezinárodní politologický ústav Masarykovy university, 2004. – S. 37–44.
49. Köker P. *Presidential Activism in Central and Eastern Europe (CEE) : A Statistical Analysis of the Use of Presidential Vetoes in the CEE EU Member States, 1990–2010 // Paper prepared for presentation at the 63rd Political Studies Association Annual International Conference.* – Cardiff, March 25–27, 2013.
50. Kopecek L., Mlejnek J. *Different Confessions, Same Sins? Vaclav Havel and Vaclav Klaus as Czech Presidents // Hlousek V. Presidents above Parties? Presidents in Central and Eastern Europe. Their Formal Competencies and Informal Power.* – Brno : Masarykova univerzita, 2013. – S. 31–76.
51. Kopecek L. *Od Meciaru k Dzurindovi. Slovenská politika apolitický system v prvnm desetileti samostatnosti.* – Brno : Mezinárodní politologický ústav Masarykovy university, 2013. – 177 s.
52. Kubät M. *Co je a co není poloprezidentský režim a proč je dobré to vědět nejen v souvislosti s českou politikou // Kubät M., Lebeda T. O komparativní politologii a současné české politice. Miroslav Novákovi k 60. narozeninám.* – Praha : Karolinum, 2014. – S. 45–55.
53. Kubät M. *Současná česká politika. Co s neefektivním režimem?.* – Brno : Barrister & Principal, 2013. – 119 s.
54. Kysela J. *Parlament a Parlamentarismus // Syllova J. Parlament České republiky.* – Praha : Linde, 2008. – S. 16–49.
55. Kysela J., Kühn Z. *Presidential Elements in Government. The Czech Republic // European Constitutional Law Review, 2007, Vol. 3, No. 1, P. 91–113.*
56. Kysela J., Jirasek J. *Ustavní principy, ustavní konvence a ustavní inženýrství // Klima K. Pocta Jánu Gronskeému.* – Plzeň : Ales Cenek, 2008. – S. 121–136.
57. Lijphart A. *Trichotomy or Dichotomy? // European Journal of Political Research, 1997, Vol. 31, No. 1, P. 125–128.*
58. Linz J. *Introduction : Some Thoughts on Presidentialism in Post-Communist Europe // Taras R. Postcommunist Presidencies.* – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – P. 1–14.
59. Linz J. *Presidential or Parliamentary Democracy : Does it Make a Difference? // Linz J., Valenzuela A. The Failure of Presidential Democracy.* – Baltimore and London : The John Hopkins University Press, 1994. – P. 3–90.
60. Lisicka H. *Ewolucja reżimu politycznego w Polsce po 1989 roku // Antoszewski A. Demokracja w III Rzeczypospolitej.* – Wrocław : Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2002. – S. 27–50.
61. Martinez R. *Semi-Presidentialism : A Comparative Study // Paper presented at the ECPR Joint Sessions.* – Mannheim, March 26–31, 1999. – 56 p.
62. Mcmenamin I., Moestrup S. *Semi-Presidentialism and Democratisation in Poland // Elgie R. Semi-Presidentialism in Central and Eastern Europe.* – Manchester : Manchester University Press, 2008. – P. 120–137.

63. Metcalf L. Measuring Presidential Power // *Comparative Political Studies*, 2000, Vol. 33, No. 5, P. 660–685.
64. Millard F. Presidents and Democratization in Poland : The Roles of Lech Walesa and Aleksander Kwasniewski in building a new polity // *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, 2007, Vol. 16, No. 3, P. 39–62.
65. Müller S. Presidential Power in Semi-Presidential Systems : The Case of Romania // Freiburg, 2006.
66. Nino C. Hyperpresidentialism and Constitutional Reform in Argentina // Lijphart A., Waisman C. H. *Institutional Design in New Democracies : Eastern Europe and Latin America*. – Boulder : Westview Press, 1996. – 265 p.
67. O’Neil P. Presidential power in post-communist Europe : the Hungarian case in comparative perspective // *Journal of Communist Studies*, 1993, Vol. 9, No. 3, P. 177–201.
68. Pactet P. *Institutions politiques, droit constitutionnel*. – Paris : Dalloz-Sirey, 2002. – 643 s.
69. Pasquino G. Semi-presidentialism : A Political Model at Work // *European Journal of Political Research*, 1997, Vol. 31, No. 1, P. 128–146.
70. Protsyk O., Moestrup S., Wu Y.-S. *Semi-Presidentialism and Post-Communism* // Elgie R. *Semi-Presidentialism and Democracy*. – London : Palgrave Macmillan, 2011. – P. 98–116.
71. Raciborski J. *System rządów w Polsce : między semiprezydencjalizmem a systemem parlamentarno-gabinetowym* // *Wiatr J. Demokracja polska 1989-2003*. – Warszawa : Scholar, 2003. – S. 75–97.
72. Samuels D., Shugart S. M. *Presidents, Parties, and Premiers. How the Separation of Powers Affects Party Organization and Behaviour*. – New York : Cambridge University Press, 2010. – 300 p.
73. Sartori G. *Comparative Constitutional Engineering : An Inquiry into Structures, Incentives and Outcomes*. – New York : New York University Press, 1994. – 231 p.
74. Sartori G. *Comparative Constitutional Engineering : An Inquiry into Structures, Incentives and Outcomes : [second edition]*. – London : Macmillan, 1997. – 217 p.
75. Sartori G. *Ingegneria costituzionale comparata : Strutture, incentivi ed esiti*. – Bologna : Il Mulino, 2004. – 239 p.
76. Schleiter P., Morgan-Jones E. Citizens, Presidents and Assemblies : the study of semi-presidentialism beyond Duverger and Linz // *British Journal of Political Science*, 2009, Vol. 39, No. 4, P. 871–892.
77. Schleiter P., Morgan-Jones E. Party government in Europe? Parliamentary and semi-presidential democracies compared // *European Journal of Political Research*, 2009, Vol. 48, No. 5, P. 665–693.
78. Sedelius T., Ekman J. Dilemmas of Semi-Presidentialism in Central and Eastern Europe. Intra-Executive Conflict and Cabinet Instability // *Paper for presentation at the XV NOpSa Conference*. – Tromso, August 5–9, 2008.
79. Shugart M., Carey M. J. *Presidents and Assemblies : Constitutional Design and Electoral Dynamics*. – Cambridge : Cambridge University Press, 1992. – 316 p.
80. Shugart M. *Semi-Presidential Systems : Dual Executive and Mixed Authority Patterns* // *French Politics*, 2005, Vol. 3, No. 3, P. 323–351.
81. Siaroff A. Comparative presidencies : The Inadequacy of the Presidential, Semi-Presidential and Parliamentary Distinction // *European Journal of Political Research*, 2003, Vol. 42, No. 3, P. 287–312.
82. Simovic D. The Definition of Semi-Presidential Regime – Reformulated // *Vii World Congress of the International Association of Constitutional Law*. – Athens, June 11–15, 2007.
83. Skach C. *Borrowing Constitutional Design : Constitutional Law in Weimar Germany and the French Fifth Republic*. – Princeton and Oxford : Princeton University Press, 2005. – 151 p.
84. Spac P. Slovakia. In Search of Limits // Hlousek V. *Presidents above Parties? Presidents in Central and Eastern Europe, Their Formal Competencies and Informal Power*. – Brno : Masarykova univerzita, 2013. – S. 121–142.
85. Steffani W. *Semi-Präsidentalismus : ein eigenständiger Systemtyp? Zur Unterscheidung von Legislative und Parlament* // *Zeitschrift für Parlamentsfragen*. – 1995, Vol. 26, No. 4, P. 621–641.
86. Veser E. *Semi-Presidentialism – Duverger’s Concept : A New Political System Model*

// Journal for Humanities and Social Sciences, 1997, Vol. 11, No. 1, P. 39–60.

87. Vodicka K., Cabada L. Politicky system Ceske republiky. Historie a soucasnost – Praha : Portal, 2003. – 488 s.

88. Wiatr J. Europa pokomunistyczna. Przemiany państw i społeczeństw po 1989 r. – Warszawa : Scholar, 2006. – 419 s.

89. Wintr J. Principy ceskeho ustavnioho prava. – Plzen : Ales Cenek, 2013. – 259 s.

90. Wintr J. Principy ceskeho ustavnioho prava s dodatkem principu prava evropskeho a mezinarodniho. – Praha : Eurolex Bohemia, 2006. – 272 s.

REFERENCES:

1. Medushevskiy A. Prezident i pravitel'stvo : kak stabilizirovat' dualisticheskuyu sistemu [The President and the government : how to stabilize the dualistic system] // Russkiy zhurnal, 2008, № 2, S. 70–77.

2. Amorim Neto O., Strøm K. Breaking the parliamentary chain of delegation : Presidents and non-partisan cabinet members in European democracies // British Journal of Political Science, 2006, Vol. 36, No. 4, P. 619–643.

3. Antoszewski A. System polityczny RP. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2012. – 320 s.

4. Antoszewski A., Herbut R. Systemy polityczne wspolczesnej Europy. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2012. – 358 s.

5. Bahro H., Vesper E. Das semipräsidentielle System – «Bastard» oder Regierungsform sui generis? // Zeitschrift für Parlamentsfragen, 1995, Nr. 26, S. 471–485.

6. Bahro H., Bayerlein B., Vesper E. Duverger's Concept : Semi-Presidential Government Revisited // European Journal of Political Research, 1998, Vol. 34, P. 201–224.

7. Bankowicz M. Prezydentury. – Krakow : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellonskiego, 2013. – 169 s.

8. Bankowicz M. Transformacje konstytucyjnych systemow wladzy panstwowej w Europie Srodkowej. – Krakow : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellonskiego, 2010. – 236 s.

9. Baylis T. Presidents versus Prime Ministers : Shaping Executive Authority in Eastern Europe // World Politics, 1996, Vol. 48, No. 3, P. 297–323.

10. Blondel J. Dual Leadership in the Contemporary World : A Step towards Executive and Regime Stability // Comparative Government and Politics : [Essays in Honour of S. E. Finer] / Dennis Kavanagh, Samuel Edward Finer, Gillian Peele. – Boulder : Westview Press, 1984. – 247 p.

11. Boban D. «Minimalist» concepts of semi-presidentialism : are Ukraine and Slovenia semi-presidential states? // Politicka misao, 2007, Vol. 44, No. 5, P. 155–177.

12. Boban D. Polupredsjednicki sustavi Rusije i Poljske. – Zagreb : Fakultet politickih znanosti, 2011. – 296 s.

13. Brunclik M., Kubat M. Contradictory Approaches : Discussing Semi-Presidentialism in Central Europe // Analele Universității din București. Seria Științe Politice, 2016, Vol. 18, No. 1, P. 67–79.

14. Brunner G. Präsident, Regierung und Parlament : Machtverteilung zwischen Executive und Legislative // Luchterhandt O. Neue Regierungssysteme in Osteuropa und der GUS : Probleme der Ausbildung stabiler Machtinstitutionen. – Berlin : Berlin Verlag Arno Spitz, 1996. – S. 63–114.

15. Bures J., Charvat J., Just P., Stefek M. Česká demokracie po roce 1989. Institucionální základy českého politického systému. – Praha : Grada, 2012. – 528 s.

16. Canas V. The Semi-Presidential System // ZaöRV, 2004, Vol. 64, P. 95–124.

17. Cheibub J. A., Elkins Z., Ginsburg T. Beyond Presidentialism and Parliamentarism // British Journal of Political Science, 2014, Vol. 44, No. 3, P. 515–544.

18. Cheibub J. A., Gandhi J., Vreeland J. R. Democracy and Dictatorship Revisited // Public Choice, 2010, Vol. 143, No. 1, P. 67–101.

19. Cheibub J. A. Presidentialism, Parliamentarism, and Democracy. – New York : Cambridge University Press, 2006. – 224 p.

20. Ciapala J. Prezydent w systemie ustrojowym Polski (1989–1997). – Warszawa : Wydawnictwo Sejmowe, 1999. – 423 s.

21. Czajowski J. Organy naczelne Rzeczypospolitej w swietle Ustawy Konstytucyjnej z 17 pazdziernika 1992. – Krakow : Księgarnia Akademicka, 1993. – 85 s.

22. Derbyshire D., Derbyshire I. Political Systems of the World. – New York : St. Martin's

Press, 1996. – 698 p.

23. Donahue T. Can presidential systems be just? // UNAM : Institute for Philosophical Research. – Working Paper. – September 18, 2007. – 31 p.

24. Duhamel O. Remarques sur la notion du régime semi-présidentiel // Colas D. Droit, Institutions et Systèmes Politiques – Mélanges en Hommage à Maurice Duverger. – Paris : Presses Universitaires de France, 1988. – S. 581–590.

25. Duverger M. A New Political System Model : Semi-Presidential Government // European Journal of Political Research, 1980, Vol. 8, No. 2, P. 165–187.

26. Duverger M. Échec au roi. – Paris : Albin Michel, 1978. – 249 s.

27. Duverger M. Institutions politiques et droit constitutionnel. – Presses universitaires de France, 1970. – 872 s.

28. Elgie R. Duverger, Semi-presidentialism and the Supposed French Archetype // West European Politics, 2009, Vol. 32, No. 2, P. 248–267.

29. Elgie R. Semi-Presidentialism : An Increasingly Common Constitutional Choice // Elgie R., Moestrup S., Wu Y.-S. Semi-Presidentialism and. – Springer, 2011. – P. 1–20.

30. Elgie R. Semi-Presidentialism : Concepts, Consequences and Contesting Explanations // Political Studies Review, 2004, Vol. 2, No. 3, P. 314–330.

31. Elgie R., Moestrup S. Semi-presidentialism in Central and Eastern Europe. – Manchester : Manchester University Press, 2008. – 296 p.

32. Elgie R. Semi-presidentialism in Europe. – Oxford : Oxford University Press, 1999. – 336 p.

33. Elgie R. Semi-Presidentialism : Sub-Types and Democratic Performance. – Oxford : Oxford, 2011. – 296 p.

34. Elgie R. The classification of democratic regime types : conceptual ambiguity and contestable assumptions // European Journal of Political Research, 1998, Vol. 33, No. 2, P. 219–238.

35. Elgie R. The Politics of Semi-Presidentialism // Elgie R. Semi-Presidentialism in Europe. – Oxford : Oxford University Press, 1999. – P. 1–21.

36. Elgie R. Variations on a theme : a fresh look at semi-presidentialism // Journal of Democracy, 2005, Vol. 16, No. 3, P. 1–21.

37. Elkins Z., Ginsburg T., Melton J. The Endurance of National Constitutions. – New York : Cambridge University Press, 2009. – 272 p.

38. Filip J. Ústavní právo České republiky : 1. Základní pojmy a instituty. Ústavní základy CR. – Brno : Masarykova univerzita, 2013. – 372 s.

39. Gerloch A., Hřebek J., Zoubek V. Ústavní systém České republiky. – Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. – 516 s.

40. Goetz K., Wollmann H. Governmentalizing Central Executives in Post-Communist Europe: a Four-Country Comparison // Journal of European Public Policy, 2001, Vol. 8, No. 6, S. 864–887.

41. Graczyk R. Konstytucja dla Polski. Tradycje, doświadczenia, spory. – Kraków, Warszawa : Znak, 1997. – 268 s.

42. Hague R., Harrop M. Comparative Government and Politics. – Palgrave Macmillan, 2010. – 464 p.

43. Hlousek V. Heads of State in Parliamentary Democracies : The Temptation to Accrue Personal Power // Hlousek V. Presidents above Parties? Presidents in Central and Eastern Europe. Their Formal Competencies and Informal Power. – Brno : Masarykova univerzita, 2013. – P. 19–30.

44. Horvath P. Prezident v politickom systéme Slovenskej // Slovenská politologická revue, 2005, Vol. 5, No. 3, S. 1–31.

45. Jasiewicz K. Poland : Walesa's Legacy to the Presidency // Taras R. Postcommunist Presidents. – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – P. 130–167.

46. Kallas M. Historia ustroju Polski X–XX w. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003. – 492 s.

47. Kasapovic M. Komparativna istrazivanja semi-predsjednickih sustava u Srednjoj i Istocnoj Europi : problemi koncepcijske rastezljivosti, selekcijske pristranosti, tipologiziranja i denominiranja // Anali Hrvatskog politoloskog drustva 2006, 2007, № 3, S. 27–54.

48. Klima K. Vykonnâ moc v parlamentním systéme CR (aneb nakolik je forma vlády v CR jeste parlamentní?) // Hlousek V., Šimicek V. Vykonnâ moc v ústavním systéme České republiky.

– Brno : Mezinárodní politologický ústav Masarykovy university, 2004. – S. 37–44.

49. Köker P. Presidential Activism in Central and Eastern Europe (CEE) : A Statistical Analysis of the Use of Presidential Vetoes in the CEE EU Member States, 1990–2010 // Paper prepared for presentation at the 63rd Political Studies Association Annual International Conference. – Cardiff, March 25–27, 2013.

50. Kopecek L., Mlejnek J. Different Confessions, Same Sins? Vaclav Havel and Vaclav Klaus as Czech Presidents // Hlousek V. Presidents above Parties? Presidents in Central and Eastern Europe. Their Formal Competencies and Informal Power. – Brno : Masarykova univerzita, 2013. – S. 31–76.

51. Kopecek L. Od Meciara k Dzurindovi. Slovenská politika apolitický system v prvým desiatimi samostatnosti. – Brno : Mezinárodní politologický ústav Masarykovy university, 2013. – 177 s.

52. Kubät M. Co je a co není poloprezidentský režim a proč je dobré to vědět nejen v souvislosti s českou politikou // Kubät M., Lebeda T. O komparativní politologii a současné české politice. Miroslavu Novákovi k 60. narozeninám. – Praha : Karolinum, 2014. – S. 45–55.

53. Kubät M. Současná česká politika. Co s neefektivním režimem?. – Brno : Barrister & Principal, 2013. – 119 s.

54. Kysela J. Parlament a Parlamentarismus // Syllova J. Parlament České republiky. – Praha : Linde, 2008. – S. 16–49.

55. Kysela J., Kühn Z. Presidential Elements in Government. The Czech Republic // European Constitutional Law Review, 2007, Vol. 3, No. 1, P. 91–113.

56. Kysela J., Jirasek J. Ustavní principy, ustavní konvence a ustavní inženýrství // Klima K. Pocta Jānu Gronskeému. – Plzeň : Ales Cenek, 2008. – S. 121–136.

57. Lijphart A. Trichotomy or Dichotomy? // European Journal of Political Research, 1997, Vol. 31, No. 1, P. 125–128.

58. Linz J. Introduction : Some Thoughts on Presidentialism in Post-Communist Europe // Taras R. Postcommunist Presidencies. – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – P. 1–14.

59. Linz J. Presidential or Parliamentary Democracy : Does it Make a Difference? // Linz J., Valenzuela A. The Failure of Presidential Democracy. – Baltimore and London : The John Hopkins University Press, 1994. – P. 3–90.

60. Lisicka H. Ewolucja reżymu politycznego w Polsce po 1989 roku // Antoszewski A. Demokracja w III Rzeczypospolitej. – Wrocław : Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2002. – S. 27–50.

61. Martinez R. Semi-Presidentialism : A Comparative Study // Paper presented at the ECPR Joint Sessions. – Mannheim, March 26–31, 1999. – 56 p.

62. Mcmenamin I., Moestrup S. Semi-Presidentialism and Democratisation in Poland // Elgie R. Semi-Presidentialism in Central and Eastern Europe. – Manchester : Manchester University Press, 2008. – P. 120–137.

63. Metcalf L. Measuring Presidential Power // Comparative Political Studies, 2000, Vol. 33, No. 5, P. 660–685.

64. Millard F. Presidents and Democratization in Poland : The Roles of Lech Walesa and Aleksander Kwasniewski in building a new polity // Journal of Communist Studies and Transition Politics, 2007, Vol. 16, No. 3, P. 39–62.

65. Müller S. Presidential Power in Semi-Presidential Systems : The Case of Romania // Freiburg, 2006.

66. Nino C. Hyperpresidentialism and Constitutional Reform in Argentina // Lijphart A., Waisman C. H. Institutional Design in New Democracies : Eastern Europe and Latin America. – Boulder : Westview Press, 1996. – 265 p.

67. O'Neil P. Presidential power in post-communist Europe : the Hungarian case in comparative perspective // Journal of Communist Studies, 1993, Vol. 9, No. 3, P. 177–201.

68. Pactet P. Institutions politiques, droit constitutionnel. – Paris : Dalloz-Sirey, 2002. – 643 s.

69. Pasquino G. Semi-presidentialism : A Political Model at Work // European Journal of Political Research, 1997, Vol. 31, No. 1, P. 128–146.

70. Protsyk O., Moestrup S., Wu Y.-S. Semi-Presidentialism and Post-Communism // Elgie R. Semi-Presidentialism and Democracy. – London : Palgrave Macmillan, 2011. – P. 98–116.

71. Raciborski J. System rządów w Polsce : między semiprezycjonalizmem a systemem parlamentarno-gabinetowym // Wiatr J. Demokracja polska 1989-2003. – Warszawa : Scholar, 2003. – S. 75–97.
72. Samuels D., Shugart S. M. Presidents, Parties, and Premiers. How the Separation of Powers Affects Party Organization and Behaviour. – New York : Cambridge University Press, 2010. – 300 p.
73. Sartori G. Comparative Constitutional Engineering : An Inquiry into Structures, Incentives and Outcomes. – New York : New York University Press, 1994. – 231 p.
74. Sartori G. Comparative Constitutional Engineering : An Inquiry into Structures, Incentives and Outcomes. [second edition]. – London : Macmillan, 1997. – 217 p.
75. Sartori G. Ingegneria costituzionale comparata : Strutture, incentivi ed esiti. – Bologna : Il Mulino, 2004. – 239 p.
76. Schleiter P., Morgan-Jones E. Citizens, Presidents and Assemblies : the study of semi-presidentialism beyond Duverger and Linz // British Journal of Political Science, 2009, Vol. 39, No. 4, P. 871–892.
77. Schleiter P., Morgan-Jones E. Party government in Europe? Parliamentary and semi-presidential democracies compared // European Journal of Political Research, 2009, Vol. 48, No. 5, P. 665–693.
78. Sedelius T., Ekman J. Dilemmas of Semi-Presidentialism in Central and Eastern Europe. Intra-Executive Conflict and Cabinet Instability // Paper for presentation at the XV NOPSa Conference. – Tromso, August 5–9, 2008.
79. Shugart M., Carey M. J. Presidents and Assemblies : Constitutional Design and Electoral Dynamics. – Cambridge : Cambridge University Press, 1992. – 316 p.
80. Shugart M. Semi-Presidential Systems : Dual Executive and Mixed Authority Patterns // French Politics, 2005, Vol. 3, No. 3, P. 323–351.
81. Siaroff A. Comparative presidencies : The Inadequacy of the Presidential, Semi-Presidential and Parliamentary Distinction // European Journal of Political Research, 2003, Vol. 42, No. 3, P. 287–312.
82. Simovic D. The Definition of Semi-Presidential Regime – Reformulated // Vii World Congress of the International Association of Constitutional Law. – Athens, June 11–15, 2007.
83. Skach C. Borrowing Constitutional Design : Constitutional Law in Weimar Germany and the French Fifth Republic. – Princeton and Oxford : Princeton University Press, 2005. – 151 p.
84. Spac P. Slovakia. In Search of Limits // Hlousek V. Presidents above Parties? Presidents in Central and Eastern Europe, Their Formal Competencies and Informal Power. – Brno : Masarykova univerzita, 2013. – S. 121–142.
85. Steffani W. Semi-Präsidentalismus : ein eigenständiger Systemtyp? Zur Unterscheidung von Legislative und Parlament // Zeitschrift für Parlamentsfragen. – 1995, Vol. 26, No. 4, P. 621–641.
86. Veser E. Semi-Presidentialism – Duverger’s Concept : A New Political System Model // Journal for Humanities and Social Sciences, 1997, Vol. 11, No. 1, P. 39–60.
87. Vodicka K., Cabada L. Politicky system Ceske republiky. Historie a soucasnost – Praha : Portal, 2003. – 488 s.
88. Wiatr J. Europa pokomunistyczna. Przemiany państw i społeczeństw po 1989 r. – Warszawa : Scholar, 2006. – 419 s.
89. Wintz J. Principy ceskeho ustavního práva. – Plzeň : Ales Cenek, 2013. – 259 s.
90. Wintz J. Principy ceskeho ustavního práva s dodatkem principu práva evropskeho a mezinárodního. – Praha : Eurolex Bohemia, 2006. – 272 s.

Литвин В. С., кандидат политических наук, доцент, докторант кафедры политологии Львівського національного університета імені Івана Франка (Львів, Україна), E-mail: lytvyn.vitaliy@gmail.com

Полупрезидентализм в странах Центрально-Восточной Европы: регионально детерминированные особенности теоретизации и выбора.

Аннотация. Проанализированы регионально детерминированные особенности теоретизации, концептуализации и выбора полупрезидентской системы государственного правления в странах Центрально-Восточной Европы. Установлено, что разные исследователи применяют максималистские (классические, «дювержевские»),

реляционные) и минималистские (современные, «постдювержевские», диспозиционные) обозначения полупрезидентализма в определении тех или иных стран Центрально-Восточной Европы. Причем такая логика в значительной степени детерминирована регионально и ведет к теоретико-методологическим недоразумениям. Напротив, предложено обновленное/синтетическое определение полупрезидентской системы правления, которое апробировано и верифицировано на примере стран Центрально-Восточной Европы. В итоге установлено, что полупрезидентализм – конкретно региональный и культурно-политический вариант компромисса между президентализмом и парламентаризмом в странах Центрально-Восточной Европы.

Ключевые слова: полупрезидентализм, минималистское, максималистское и синтетическое определение полупрезидентализма, страны Центрально-Восточной Европы.

Lytvyn V., PhD in political sciences, docent, doctoral candidate, Ivan Franko National University of Lviv (Lviv, Ukraine), E-mail: lytvyn.vitaliy@gmail.com

Semi-presidentialism in central and Eastern European countries: regionally deterministic peculiarities of theorization and choice.

Abstract. *The article shows that the concept of semi-presidentialism is not unified in its definitive and verification context, because it dichotomizes onto maximalist (classical, «Duvergerian», relational) and minimalist (modern/post-classical, «post-Duvergerian», dispositional) paradigms. This fact is critical and distinctive, because scientists have different approaches to determining semi-presidentialism in specific countries and regions and enjoy various theoretical and methodological basis, leading to various essential and comparative consequences. The stated problems clearly demonstrate the situation around theorizing, selection and allocation regional cases of semi-presidentialism in Central and Eastern European countries. These case are often dichotomous and they oppose or combine minimalist and maximalist definitions of semi-presidentialism, largely due to the peculiarities of theoretical and methodological field of new Political Science' schools, which only recently begun to explore and operationalize the concept of semi-presidentialism in the analyzed region. It is also noticeable an etymology diversification of semi-presidentialism in some countries of Central and Eastern Europe, which is due to the fact that their systems of interinstitutional relations in the triangle «president – cabinet – legislature» generally have a much weaker institutions of presidents (the power of president is a key difference between minimalist and maximalist definitions of semi-presidentialism) than classical cases of this system of government in the rest of the world. As a result, it was decided to offer an updated/synthetic definition of semi-presidentialism and to apply/verify it on the example of Central and Eastern European countries. Thus it was established that semi-presidentialism is a concrete regional, cultural and political variant of the compromise between presidentialism and parliamentarism in the countries of Central and Eastern Europe.*

Keywords: semi-presidentialism, minimalist, maximalist and synthetic definition of semi-presidentialism, the countries of Central and Eastern Europe.

З М І С Т

ПОЛІТОЛОГІЯ

Кушнар'ов І. В.	Політична корупція: грузинський варіант	4
Бобрик О. В.	Фінансова децентралізація в Словацькій республіці	12
Ветринський І. М.	Гібридна війна проти «м'якої сили»: Україна в системі зовнішньополітичних орієнтирів РФ і ЄС	20
Головко А. А.	Теоретичні засади залучення громадянського суспільства до протидії загрозам національній безпеці в інформаційній сфері	28
Петров А. М.	Характеристика кризи в середовищі міжнародних взаємодій ХХ – першої половини ХХІ ст.	34
Мельник В. О.	Проекти об'єднання Європи: ретроспективний аналіз	40
Трофімов Е. А.	Національна ідентичність в системі забезпечення сталого розвитку політиці	48
Метельова Е. А.	Антиглобалізм – альтернатива організації нового світового порядку	56
Чербан О. О.	Вплив держави на інформаційну діяльність засобів масової інформації	61
Токовенко О. С.	Епістемні підвалини парадигмального стану сучасної політичної науки	68
Третяк О. А.	Імплікативність політичної істини в сучасному науково-методологічному середовищі	74
Шуліка А. А.	Політичні аспекти соціальної нерівності в сучасному світі	80
Смокова Г. І.	Віртуальна реальність як альтернативний механізм соціалізації молоді в Україні	88
Литвин В. С.	Напівпрезиденталізм у країнах Центрально-Східної Європи: регіонально детерміновані особливості теоретизації та вибору	92